

האם ניסתה ארץ-ישראל החלוצית להגיע לפולין עם השחרור

יהודה באואר

העובדות מלמדות בבירור, שהבריחה נוסדה בידי פרטיזנים, לוחמי גטאות, ואלה ששבו ממרכז אסיה לפולין. שליחי הארץ לא הגיעו אליהם אלא לאחר שאלה הגיעו אל שליחי הארץ, במדים ולא במדים. רעיון יציאת ההמונים המאורגנת, הבלתי לגאלית בהכרח, צמח בגולה, לא בארץ. בארץ, כפי שמעיד אהרן חוטר-ישי, חשבו שאין מי שיברח, אין מי שיבוא. חשבו שהכל נהרס, וש"האודים העשנים" - ביטוי שהיה רווח באותם ימים - יזדקקו לחמימות והבנה, שכן יהיו "אבק אדם".

מייסדי הבריחה טענו כלפי הבריגדה והשליחים שכשם שהם הגיעו אל הבריגדה כך יכלה הבריגדה לבוא אליהם. למה אפוא לא באו? ואולם החיילים באיטליה היו נתונים לא במסגרת צבאית בלבד, אלא גם בקרבות נגד הגרמנים, עד סוף המלחמה ממש, בראשית מאי. זמן מה עבר עד שהתארגנו ושלחו את ראשוני אנשיהם לרגל את השטח. למעשה לא יכלו החיילים הארצישראלים בצבא הבריטי להגיע אל פולין לפני יוני, בזמן שהחלו להעביר את הפליטים לאיטליה. אבל הטענה היתה מופנית גם כלפי השליחים ברומניה, ובייחוד כלפי היישוב. ביישוב ידעו על הקמת מעין "ועד יהודי", בראשותו של אמיל זומרשטיין, עוד במחצית השנייה של 1944, ובכל זאת לא נפרצו הדרכים החסומות, אלא מפולין החוצה. אל פולין עצמה לא הגיעו. לטענה הזאת אין בפינו מענה. טענתם של מייסדי הבריחה - כגון אבא קובנר, אליעזר לידובסקי, שמואל אמרנט, יצחק צוקרמן, ובמידת מה גם החוזרים ממרכז אסיה - קשה יותר. אלה זכרו את עזיבתם של השליחים הארצישראלים את פולין בראשית המלחמה, ואת הניתוק המוחלט מארץ-ישראל במשך תקופת השואה. יצחק צוקרמן קבל בעניין זה: לו הייתם באים, הייתם אך למעמסה עלינו, היינו צריכים לדאוג לכם, להסתיר אתכם; אבל - למה לא באתם?"

חייקה מבנדזין טענה טענות קשות יותר כשהגיעה ארצה. לאנשי תנועות-הנוער הציוניות, ובייחוד לתנועות החלוציות, היתה הארץ בבחינת אב ואם. התנועות בארץ היו במקום המשפחה, היו החברותא שאליהן נשאו התנועות בגולה את עיניהן; והנה, האב והאם לא הגיעו אליהם בשעת צרתם. ואפילו לאחר המלחמה מצאו התנועות בגולה את הדרך לארץ, ולא להפך. וכשם שרבים התאכזבו מן האידיאולוגיה הפרו-סובייטית, בייחוד אנשי "השומר הצעיר" ובמידת מה גם "דרור", כך התאכזבו התנועות בגולה מן הארץ ומתנועה-האם, אכזבה שמתוך הזדהות גמורה.

בזמן שנפרצה הדרך מפולין דרך רומניה, ואחר-כך דרך הונגריה ואוסטריה לאיטליה בידי אנשי הבריחה מפולין, העבירו החיילים כ-15,000 פליטים מן המחנות המשוחררים לאיטליה.

כלומר, הרבה יותר ממה שהצליחו מייסדי הבריחה להעביר בדרכם הם. אלא שהעברת שרידי המחנות ספק אם נשתן להשוותה עם הדרך המסובכת והארוכה שעשו אנשי הבריחה. בסופו של דבר

נתאחדו שני פלגי הנהר האלה. גם החיילים, יוצאי פולין וברית-המועצות ושליחי הארץ - התאחדו. הוויכוח התעורר לאחר שכולם כבר היו בארץ... רק כעבור זמן ובדיעבד קראו למרכזי הפעולה במקום "מפקדי בריחה". אבל הם לא היו מפקדים. הם היו ראשונים בין שווים, ולרוב - שווים סתם, ורק יוקרתם הארצישראלית עמדה להם בקשריהם עם החוץ, עם מרכז המוסד בפאריס או עם אנשי הג'וינט בשווייץ או בפראג. מכל מקום, הבעיה נשארה בעינה. ארץ-ישראל הציונית החלוצית לא הגיעה לפולין - לא בעת המלחמה ולא מיד עם השחרור. היא אכן לא יכלה להגיע, אבל היא גם לא ניסתה.

מקור: באואר, יהודה, "הבריחה", בתוך : שארית הפליטה 1944-1948, הרצאות ודיונים בכינוס הבינלאומי השישי של חוקרי השואה, הוצאת יד ושם, תשנ"א, עמ' 45-47.